

Limes – 2020

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II*

*Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ

2020
Випуск VII
Том 2

Берегове–Ужгород
2020

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, мовознавства, педагогіки та соціальної географії.

Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ (протокол №1 від 10.02.2020 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНІ РЕДАКТОРИ:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Адальберт Рац, доктор філософії з природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії з галузі соціальні та поведінкові науки (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан Кормочі, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Ілона Лехнер, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Катерина Дудич, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лорант-Денеши Давід, габілітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Марія Ген, кандидат біологічних наук, габілітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Томаш Врабель, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Жиуці, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Вікторія Товтін*

КОРЕКТУРА: *Льдіко Гріца-Варцаба, Олександр Кордонець та Томаш Врабель*

ДИЗАЙН ОБКЛАДИНКИ: *Ласло Везждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці ІІ (Адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Веб-сторінка: www.kmf.uz.ua Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua Тел.: (00 380-3141) 4-28-29) та ТОВ «РІК-У» (Адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

© Автори, 2020

© Редактори, 2020

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2020
VII. évfolyam
2. kötet

Beregszász–Ungvár
2020

A LIMES című tudományos évkönyv 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsának határozata alapján jelenik meg. A tudományos évkönyv a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainjai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. A LIMES jelen kötete a történet-, a néprajz-, a nyelv- és a neveléstudomány, valamint a társadalomföldrajz különböző területeit öleli fel.

Nyomatott tömegtájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:

széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.

Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa (2020.02.10., 1. számú jegyzőkönyv).

FŐSZERKESZTŐ:

dr. Orosz Ildikó, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF)

FELELŐS SZERKESZTŐK:

Dobos Sándor és Orbán Melinda (Kiadói Részleg, II. RF KMF)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

prof. dr. Bacsó Róbert, a közgazdaság-tudományok doktora (Számvitel és Auditálás Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer Sándor, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer-Olasz Emőke, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bódi Béla, a fizika- és matematikatudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bida Olena, a neveléstudományok doktora (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Csatáry György, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), dr. Csonka Tetyána, a nyelvtudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. habil. Dávid Lóránt Dénes (Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Szent István Egyetem), dr. Dudics Katalin, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. habil. Höhn Mária, a biológiai tudományok kandidátusa (Növénytan Tanszék, Szent István Egyetem), dr. Karmacs Zoltán, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Kész Margit, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Lechner Ilona, PhD (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Molnár József, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Nagy Béla, a biológiai tudományok kandidátusa, docens (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Pavlovics Judit, a neveléstudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Protopopova Vira, a biológiai tudományok doktora (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Rác Béla, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Varga Zoltán Sándor, a biológiai tudományok doktora, professor emeritus (Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék, Debreceni Egyetem), dr. Vrabély Tamás, a nyelvtudományok kandidátusa, docens (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Zsigic György, a műszaki tudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF)

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. Brenzovics László, PhD (Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

MŰSZAKI SZERKESZTÉS: *Dobos Sándor és Orbán Melinda*

TÖRDELÉS: *Tótin Viktória*

KORREKTÚRA: *Gricza-Varcaba Ildikó, Kordonec Olekszandr és Vrabély Tamás*

BORÍTÓTERV: *Vezsdel László*

ETO-BESOROLÁS: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos évkönyv megjelenését Magyarország Kormánya támogatta.

Alapító: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Jótékonyági Alapítványa (2016-tól Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6. Honlap: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29) és a „RIK-U” Kft. (Cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

Nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.

© A szerzők, 2020

© A szerkesztők, 2020

ISSN 2411-4081

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

LIMES

Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

2020
Issue VII
Volume 2

Berehove–Uzhhorod
2020

UDC 001.89(058)

L 67

The scientific bulletin "LIMES" was established in 2014 and is published according to the resolution of the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. The scientific bulletin publishes the academic studies of students and teachers of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, as well as academic articles of researchers from Ukraine and abroad in Hungarian, Ukrainian and English languages. The given volume of "LIMES" contains academic studies and articles in History, Ethnography, Philology, Pedagogy and Human Geography.

**Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB, No. 20762-10562P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine on the 8th of May, 2014**

*Recommended to publication by the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education, record No.1 of February 10, 2020*

EDITOR-IN-CHIEF:

Ildikó Orosz, PhD (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College)

MANAGING EDITORS:

Melinda Orbán and Sándor Dobos (Publishing Department, Transcarpathian Hungarian College)

EDITORIAL BOARD:

Béla Bódi, D.Sc. in Physics and Mathematics, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), *Béla Nagy, C.Sc. in Biology, associate professor* (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), *Béla Rácz, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Emőke Berghauer-Olasz, PhD* (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), *György Csatóry, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Ibolya Szamborovszky-Nagy, PhD* (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), *Ilona Lechner, PhD* (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *József Molnár, PhD* (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), *Judit Pavlovics, C.Sc. in Pedagogy* (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Katalin Dudics, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Lóránt Dénes Dávid, PhD, Dr. habil, professor* (Institute of Regional Economics and Rural Development, Szent István University), *Margit Kész, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Mária Höhn, C.Sc. in Biology, Dr. habil* (Department of Botany, Szent István University), *Olena Bida, D.Sc. in Pedagogy, professor* (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), *Róbert Bacsó, D.Sc. in Economics, professor* (Department of Accounting and Auditing, Transcarpathian Hungarian College), *Sándor Berghauer, PhD* (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), *Tamás Vrabely, C.Sc. in Philology, associate professor* (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Tetyána Csonka, C.Sc. in Philology* (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), *Vira Protopopova, D.Sc. in Biology, professor* (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), *Yurij Zhiguts, D.Sc. in Technical Sciences, professor* (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), *Zoltán Sándor Varga, D.Sc. in Biology, professor emeritus* (Department of Evolutionary Zoology and Human Biology, University of Debrecen), *Zoltán Karmacs, PhD* (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College)

RESPONSIBLE FOR PUBLISHING:

László Brenzovics, PhD (Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

TECHNICAL EDITING: *Melinda Orbán and Sándor Dobos*

PAGE PROOF: *Viktória Tótin*

PROOF-READING: *Ildikó Gricza-Varcaba, Oleksandr Kordonec and Tamás Vrabely*

COVER DESIGN: *László Vezsdel*

UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION (UDC): *Apáczai Csere János Library of Transcarpathian Hungarian College*

Authors are responsible for the content of academic studies and articles.

The publication of the scientific bulletin is sponsored by the government of Hungary.

Founder: Charitable Foundation of Transcarpathian Hungarian Pedagogical College (after 2016 Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

Publishing: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. Website: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29) and "RIK-U" LLC (Address: Gagarin Street 36, 88000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

Printing: „RIK-U” LLC.

© The Authors, 2020

© The Editors, 2020

ISSN 2411-4081

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2020

Зміст

<i>Ганга Андраш</i> : Делікатна мрія (від)будови угорської нації	15
<i>Чобо Б. Штенге</i> : Доля оператора. Смерть Петра Лисюка в Хусті 14 березня 1939 року	27
<i>Чобо Б. Штенге</i> : Джерела про концентраційний табір «Думен», що функціонував за режиму А.Волошина в 1938-1939 роках	39
<i>Роберт Бачо</i> : Орден Василян на Закарпатті з початку появи до початку ХХ століття.....	49
<i>Олександра Боднар – Жужанна Варга</i> : Жінки-селянки після колективізації (перші результати порівняльних досліджень Закарпаття та Угорщини).....	63
<i>Оксана Ферков</i> : До питання про локалізацію середньовічних монастирів паулінів на території сучасного Закарпаття (за матеріалами писемних джерел та топоніміки).....	81
<i>Іштван Шандор</i> : Зображення репресивної радянської системи у новелі Ласла Балли «Осінні берези»	99
<i>Роберт Варга</i> : Жандармерія Ужанського комітату у 1881–1914 роках.....	111
* * *	
<i>Адель Гал</i> : Диктування пісень та їх тексти на відспівуваннях (заупокійних молитвах) та похоронах.....	137
* * *	
<i>Іштван Янк</i> : Мовна дискримінація і упередження стосовно угорських вчителів Закарпаття	143
<i>Аніта Марку</i> : Думка педагогів, що викладають угорську як іноземну мову, про стан викладання угорської мови на Закарпатті.....	171
<i>Габрієлла Томазі – Тімеа Томазі</i> : Вплив налагоджених зв'язків та наданої підтримки на вивчення та збереження в діаспорі угорської мови: приклади Бразилії та Чилі.....	183
<i>Еніке Товт-Орос</i> : Віртуальний мовний ландшафт органів місцевого самоврядування Берегівського району	199
<i>Крістіан Вароді</i> : Можливі способи використання цифрових технологій та Інтернету при вивченні англійської мови	209

* * *

Елек Густі: Вплив мультимедійних засобів на культуру навчання студентів 225

Ілона Густі: Використання завдань з моніторингу у процесі підготовки вчителів англійської мови 237

Бейло Нодь – Крістіан Берец – Тібор Нодь – Бейло Балог: Вплив науково-дослідної роботи на розвиток природознавчої компетентності учнів 249

* * *

Мирослав Дністряньський – Наталія Дністряньська: Вплив різноспрямованих міграційних рухів на формування етнографічних відмінностей населення Українських Карпат 267

* * *

Календар подій (2019/2020 навчальний рік)..... 279

Tartalom

<i>András Hanga: A magyar nemzet(újja)építés kényes ábrándja.....</i>	15
<i>B. Stenge Csaba: Az operatőr végzete. Peter Liszjuk halála Huszton 1939. március 14-én.....</i>	27
<i>B. Stenge Csaba: Források a Volosin-rezsim 1938–1939-ben működő Dumehgyi koncentrációs táboráról.....</i>	39
<i>Bacsó Róbert: A bazilita szerzetesrend tevékenysége Kárpátalján a kezdetektől a XX. század elejéig</i>	49
<i>Bodnár Alexandra – Varga Zsuzsanna: Falusi nők a kollektivizálás után (Egy kárpátaljai és magyarországi összehasonlítás első eredményei)</i>	63
<i>Ferkó Okszána: A mai Kárpátalja területén egykor működő középkori pálos kolostorok lokalizálásának kérdéséhez (írott források és helynevek alapján).....</i>	81
<i>Sándor István: A szovjet megtorló hatalom ábrázolása Balla László „Őszi nyárfák” című művében.....</i>	99
<i>Varga Róbert: Ung vármegye csendőrsége 1881–1914 között.....</i>	111
* * *	
<i>Gál Adél: Az énekdiktálás és annak szövegei temetések és virrasztások alkalmával.....</i>	137
* * *	
<i>Jánk István: Nyelvi diszkrimináció és előítéletesség kárpátaljai magyartanároknál.....</i>	143
<i>Márku Anita: A magyart mint idegen nyelvet oktató tanárok véleménye a MID-oktatásról Kárpátalján.....</i>	171
<i>Thomázy Gabriella – Thomázy Timea: A kapcsolattartás és a támogatás hatása a diaszpórában élők magyar nyelvoktatására és nyelvmegőrzésére – Brazília és Chile. Esettanulmány.....</i>	183
<i>Tóth-Orosz Enikő: A beregszászi járási önkormányzatok virtuális nyelvi tájképe</i>	199
<i>Várad Krisztián: A digitális technológiák és az internet használatának lehetséges módjai az angol nyelv oktatásában.....</i>	209
* * *	
<i>Huszi Elek: A multimédiás eszközök hatása a diákok tanulási kultúrájára</i>	225
<i>Huszi Ilona: Megfigyelési feladatok használata az angoltanárképzésben.....</i>	237

<i>Nagy Béla – Berecz Krisztián – Nagy Tibor – Balogh Béla: A diákkutatás és kísérletezés hatása a tanulók természettudományos érdeklődésének és kompetenciájának fejlődésére</i>	249
---	-----

* * *

<i>Dnyisztrjanszkij Miroszlav – Dnyisztrjanszka Natalija: A többirányú migrációs mozgások hatása az Ukrán-Kárpátok etnográfiai különbségeinek kialakulására</i>	267
---	-----

* * *

Eseménynaptár (2019/2020-as tanév).....	279
---	-----

Contents

<i>Hanga András: A Dangerous Dream in (Re)building the Hungarian Nation</i>	15
<i>Csaba B. Stenge: Demise of the Cameraman. The Death of Peter Lysiuk in Khust on 14 March 1939</i>	27
<i>Csaba B. Stenge: Sources about the Voloshyn Regime's Concentration Camp at Dumen Hill in 1938–1939</i>	39
<i>Róbert Bacsó: The Basilite Monastic Order in Transcarpathia from the Beginning to the Beginning of the 20th Century</i>	49
<i>Alexandra Bodnár – Zsuzsanna Varga: Village Women after Collectivisation (The First Results of Comparative Research between Transcarpathia and Hungary)</i>	63
<i>Oksana Ferkov: On the Issue of Localization of the Medieval Monasteries of Pauline Order on the Territory of Modern Zakarpattia Region (Based on the Materials of Written Sources and Toponymics)</i>	81
<i>István Sándor: The Depiction of Soviet Retaliatory Power in László Balla's “Autumn Poplar Trees”</i>	99
<i>Róbert Varga: Ung County Gendarmerie in 1881–1914</i>	111
* * *	
<i>Adél Gál: The Texts of Funerals and Vigilances – the Song-Dictation</i>	137
* * *	
<i>István Jánk: Language Discrimination and Prejudice of Teachers of Hungarian in Transcarpathia</i>	143
<i>Anita Márku: The Opinion of In-Service Teachers of Hungarian as a Foreign Language on Teaching Hungarian as a FL in Transcarpathia</i>	171
<i>Gabriella Thomázy – Timea Thomázy: The Impact of Liaison and Support on the Teaching of Hungarian and Language Maintenance in the Diaspora: A Case Study of Brazil and Chile</i>	183
<i>Enikő Tóth-Orosz: The Virtual Linguistic Landscape of Local Self-Governments in Berehove District</i>	199
<i>Krisztián Váradi: Possible Ways of Integrating Digital Technologies and the Internet into EFL Instruction</i>	209

* * *

Elek Huszti: The Influence of Multimedia Devices on the Students' Study Culture.....	225
Ilona Huszti: Using Observation Tasks in English Teacher Training	237
Béla Nagy – Krisztián Berecz – Tibor Nagy – Béla Balogh: The Impact of Student Research and Experiments on the Improvement of Their Scientific Interest and Competence.....	249

* * *

Miroslav Dnistryanskyi – Nataliya Dnistryanska: Effects of Multidirectional Migra- tion Movements in the Formation of Ethnographic Differences of the Popula- tion of the Ukrainian Carpathians	267
---	-----

* * *

Events Calendar (2019/2020 academic year)	279
---	-----

A magyart mint idegen nyelvet oktató tanárok véleménye a MID-oktatásról Kárpátalján

Rezümé. Egy 2018-as empirikus kutatás keretében a magyart mint idegen nyelvet oktató tanárokat kérdeztem a MID-oktatás helyzetéről Kárpátalján. Célom az volt, hogy egy általános helyzetkép leírásán túl a gyakorló pedagógusok véleményét is feltárjam a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményeiről, problémáiról, hiányosságokról, a tanterv(ek) alkalmazhatóságáról, taneszközökről és esetleges jó gyakorlatokról, amelyek segítik, vagy gátolják a hatékony magyar mint idegen nyelv oktatást a kárpátaljai iskolákban.

Kulcsszavak: Kárpátalja, MID-oktatás, tanterv, pedagógusok

Резюме. У дослідженні, яке було проведено 2018 року, опитано викладачів угорської як іноземної мови про стан викладання угорської мови на Закарпатті. Окрім опису загальної ситуації, нашою метою було дослідити погляди вчителів про обставини, проблеми, недоліки, характеристику навчальних програм, навчальних посібників та різних видів практичної діяльності, які сприяють ефективності викладання угорської мови як іноземної у закарпатських школах або ж гальмують її.

Ключові слова: Закарпаття, викладання угорської мови як іноземної, навчальна програма, педагоги

Abstract. Within the frame of an empirical research carried out in 2018, teachers of Hungarian as a foreign language in Transcarpathia were questioned concerning the situation of Hungarian as a foreign language teaching in the region. In addition to describing the general situation, the study also aimed at finding out the opinions of in-service teachers on the circumstances of teaching Hungarian as a foreign language as well as its problems, shortcomings, applicability of curricula, teaching aids and good practices that help or hinder the effective teaching of Hungarian as a foreign language in the schools of Transcarpathia.

Keywords: Transcarpathia, teaching Hungarian as a foreign language, curriculum, pedagogues

1. Bevezetés

A magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményei nagyon sajátosak Kárpátalján, egészen más problémákkal és kihívásokkal, más lehetőségekkel és körülményekkel kell itt számolnia az oktatási szakembereknek, mint például Magyarországon, vagy a Kárpát-medence más régióiban. Annak ellenére, hogy a mai Kárpátalja területén élő nemzetiségek, etnikumok, főleg a szlávok (oroszkok, ukránok, ruszinok) és a magyarok évszázadok óta egymás mellett élnek (vö. bővebben Csernicskó 2013b), politikailag, kulturálisan és nyelvileg is természetes módon hatnak egymásra – még sincsenek hagyományai annak, hogy a magyart idegen nyelvként vagy akár környezetnyelvként tanítsák és tanulják a más etnikumhoz vagy a többségi nemzethez tartozók. Ennek oka részben azzal is magya-

* Docens, tudományos főmunkatárs, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport. * Доцент, старший науковий співробітник, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Науково-дослідний центр імені Антала Годинки, Кафедра філології, Відділення угорської філології.

* Associate professor, senior research fellow, Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Antal Hodinka Linguistics Research Center, Department of Philology, Hungarian Language and Literature Branch. E-mail: anita.marku22@gmail.com

rázható, hogy az itt élő nemzetiségek az elmúlt évszázadok, sőt évtizedek során is más-más politikai státuszban voltak, ugyanaz az etnikum hol kisebbségi, hol államszervező többségi státuszban, majd egyik napról a másikra ismét kisebbségi-ként ébredt fel egy új állam kötelékeiben (vö. Csernicskó 2013a: 598.; Csernicskó 2013b). Ilyen viharos politikai helyzetben nemhogy a környezetnyelv, a regionális nyelv vagy az idegen nyelvek oktatásának megszervezése, hanem az aktuális államnyelv hatékony oktatásának (bővebben Csernicskó 2012) megszervezése is kihívást jelentett és jelent a mai napig (vö. Nádor 2017).

A magyar mint idegen nyelv intézményi keretek között történő oktatásának lehetőségét, és jogi alapjait a 2012-ben elfogadott *Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól* című, a közbeszédben nyelvtörvényként¹ emlegetett rendelkezés adta. A jogszabály szerint azokban a közigazgatási egységekben, ahol egy regionális vagy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-os küszöböt, lehetőség van az adott nyelvet második idegen nyelvként oktatni az ukrán tannyelvű iskolákban. A 2012-es nyelvtörvényt viszont Ukrajna Alkotmánybírósága formai okokra hivatkozva,² 2018. február 28-án hatályon kívül helyezte.³ A tanulmány megírása idején ugyanakkor ez a rendelkezés egyelőre nem változtatott a magyar mint idegen nyelv oktatásának jogi lehetőségein és gyakorlatán a kárpátaljai iskolákban.

A magyar nyelv presztízse, a magyar mint idegen nyelv tanulásának igénye látványosan nőtt az utóbbi években Kárpátalján, Ukrajnában. Ennek oka nagyrészt a gazdasági migrációban keresendő (bővebben Berepčaci 2014; Beregszászi 2016; Márku 2018; Márku 2019).

A magyart a nem magyar anyanyelvűek jelenleg a következő formákban tanulhatják:

- a) magyar tannyelvű iskolában,
- b) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar fakultatív tárgy,
- c) ukrán tannyelvű iskolában, ahol a magyar (második) idegen nyelv,
- d) szervezett nyelvtanfolyamon (pl. a beregszászi főiskola Felnőttképzési Központjának tanfolyamain, melyeket a magyar kormány támogat),
- e) magántanárnál.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának kérdései valamilyen formában minden fentebb felsorolt oktatási intézménytípusban jelentkezhetnek, tehát egy nagyon komplex kérdéskörrel van szó.

Ebből kifolyólag egy 2018-as empirikus kutatás keretében kárpátaljai magyar mint idegen nyelvet oktató tanárokat kérdeztem a MID-oktatás helyzetéről Kárpátalján. Céloom az volt, hogy egy általános helyzetkép leírásán túl (lásd: Be-

¹ A nyelvtörvény eredeti szövege elérhető itt: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.).

² Hodinka Antal *Nyelvészeti Kutatóközpont, 2018b*

³ Hodinka Antal *Nyelvészeti Kutatóközpont, 2018a*

regszászi 2016; Márku 2018; Márku 2019), a gyakorló pedagógusok véleményét is feltárjam a magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának körülményeiről, problémáiról, hiányosságokról, a tanterv(ek)⁴ (ezek elemzéséről bővebben lásd Márku 2019) alkalmazhatóságáról, taneszközökről és esetleges jó gyakorlatokról, amelyek segítik, vagy gátolják a hatékony magyar mint idegen nyelv oktatást a kárpátaljai iskolákban.

2. A kutatásról

A kutatás során félíg strukturált interjú, valamint az ezt helyettesítő (online) kérdőív segítségével kérdeztem meg az általános iskolákban oktató MID-tanárokat (a fentebb felsorolt intézménytípusok közül a b) és c) típus oktatóit céloztam meg):

- a magyar mint idegen nyelv tanításának körülményeiről,
- a MID-tantervről, a rendelkezésre álló tananyagokról,
- a MID-oktatásának hatékonyságáról.

A kárpátaljai MID-tanárok elérhetőségét, valamint a MID-oktatást folytató intézmények adatait a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetségtől írásos kérelemben kértem ki.

A mintavétel semmilyen szempontból nem volt reprezentatív, ezért célja csupán a problémafelvetés volt, az, hogy rávilágítson az alapproblémákra, melyeket egy célzottabb, tervezettebb kutatás során érdemes majd a későbbiekben megvizsgálni, feltárni.

A kutatástervezéskor feltételezem, hogy:

- a magyar nyelvtanulás iránti megnövekedett igény kiszolgálására nincs felkészülve a kárpátaljai oktatási rendszer;
- a kárpátaljai iskolákban nem adottak sem a személyi, sem a tárgyi feltételek
- a hatékony MID-oktatáshoz;
- a magyar mint második idegen nyelv tanításához készült tanterv(ek) csak az első téglát jelentik a hatékony nyelvoktatáshoz szükséges építőanyagok sorában.

3. A kárpátaljai MID-tanárokkal készült kutatás tapasztalatai

A pedagógusszövetség 2016/2017-es tanévre vonatkozó adatai szerint a magyar mint idegen nyelvet tanító pedagógusok közül legtöbben magyar nyelv és irodalom szakos felsőfokú végzettséggel rendelkeznek (12), MID-szakirányú végzett-

⁴ A MID-oktatásban jelenleg 2 tanterv áll rendelkezésre, amelyeket az Ukrán Oktatási Minisztérium is elismert: az egyik *A MAGYAR NYELV TANTERV AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA (MÁSODIK IDEGEN NYELV) 5–9. osztály* című programot (továbbiakban *Tanterv 2014*) Beregszászi Anikó, Braun Éva és Cserniczkó István állította össze. A másik az alsós (1–4.) osztályok tanulási folyamatára elfogadott tanterv, amelyet szerkesztőként Szerhijcsuk J., Hadar J. és Kótyuk I. jegyzi. Beregszászi–Braun–Cserniczkó, 2014; Міністерство освіти і науки України (a); Міністерство освіти і науки України (b)

sége e szerint az adatsor szerint még senkinek nincs. A Károli Gáspár Református Egyetem MID-szakirányú pedagógus-továbbképzése a beregszászi főiskolán szintén a 2016/2017-es tanévben indult, ezért ez a statisztika a 2018/19-es tanévben már jobb képet mutat. Néhány tanárnak elemi iskolai tanítói (3) egy-egy pedagógusnak pedig: angol és német nyelv és irodalom szakos, történelem, óvodapedagógia, és egynek ének-zene szakos végzettsége van.

Kutatásom során igyekeztem gyakorló MID-tanárokat megkérdezni Kárpátalja-szerte a MID-oktatás körülményeiről, tantervről, eszközökről, módszerekről, jó gyakorlatokról és problémákról. A kutatás tervezésekor az interjú módszerére gondoltam, de nem volt lehetőségem mindenkit személyesen megkeresni, ezért az interjú kérdéseit egy kérdőívbe adaptáltam, amelyet nyomtatható és online formában is igyekeztem eljuttatni elsősorban az iskolákban oktató MID-tanároknak. Sajnos a pedagógusszövetség és Felnőttképzési Központ sem adhatta ki a tanárok pontos elérhetőségét (és névsorát sem) személyiségvédelmi okokra hivatkozva, így ismerősökön, csoporttársakon keresztül, valamint a közösségi fórumokon keresgélve (MID 2016-os és 2017-es évfolyamok Facebook-csoportjai) jutottam el néhány MID-tanárhoz. Összesen 12 tanárt kérdeztem ki: 6 tanárral készítettem félig strukturált interjút és 6-an válaszoltak kérdőíven (főleg nyílt kérdések, feleltetválasztós kérdések formájában).

A kérdések a következő témákat érintették:

I. kérdéscsoport

- Melyik iskolában tanít?
 - Mióta tanít magyart mint idegen nyelvet?
 - Hogyan került kapcsolatban a magyar mint idegen nyelvvél?
 - Van-e, folyamatban van-e a magyar mint idegen nyelv szakirányú végzettsége?
 - Milyen egyéb végzettsége van?
 - Milyen korú gyerekeket tanít?
 - Hány gyerek tanulja a magyart idegen nyelvként az iskolájában? Hányat tanít?
 - Van-e más kolléga is, aki tanít magyart idegen nyelvként? Neki milyen végzettsége van?
- kérdéscsoport
- Milyen a gyerekek motivációja a nyelvtanulásra? Szívesen tanulják-e a magyart idegen nyelvként?
 - Miért tanulják? Milyen okokból, háttér?

II. kérdéscsoport

- Milyen módszereket használ az oktatás folyamán?
- Milyen segédeszközöket használ?
- Van-e tanterv? Milyen a tanterv? Tudja használni?
- Mit kellene változtatni rajta? Milyen előnyei vannak?

- Van-e egyéni terve? Azt mi alapján állítja össze?
- Milyen tankönyveket, segédeszközöket használ?
- Milyennek ítéli az eredményességet?

III. kérdéscsoport

- Vannak-e magántanítványai?
- Felnőtteket tanít-e?
- Mennyiben más magánórákat adni, mint iskolában tanítani?
- Mennyiben más felnőtteket tanítani, mint gyerekeket?
- Van-e jövője Kárpátalján a magyar mint idegen nyelv oktatásának?

4. Az eredményekről

Az első kérdéscsoportra adott válaszokból az derül ki, hogy intézményes keretek között, iskolában átlagosan 2 éve tanítanak magyart mint idegen nyelvet a megkérdezettek, de az adatközlők 1/3-ának már 6–7 éves oktatási tapasztalata, egy tanárnak pedig közel 20 éves MID-tanítási tapasztalata is van: főleg a felnőttképzésben, vagy magánórákat adnak már évek óta. A magyar mint idegen nyelv tanításával felkérésre (iskolán belül, korábban felnőttképzésre kérték fel, vagy magántanítványok keresték meg őket nyelvtanulási szándékkal) került kapcsolatba többségük. Három tanár kivételével mindegyiküknek van vagy folyamatban van a MID-szakirányú továbbképzése. Ketten jelezték terveiket egy későbbi szakirányú továbbképzésre. Alapképzettségük szerint vannak közöttük magyar, ukrán, orosz, angol nyelv és irodalom szakos tanárok és tanítói végzettséggel rendelkezők.

4.1. Érdekelt a tanulók nyelvtanulási motivációja is. A második kérdéscsoportra adott válaszokból az derült ki, hogy az iskolások motiváltak a magyartanulásra, többnyire szívesen tanulják azt. Egyre nagyobb a magyar nyelv presztízse, de ennek háttérében gazdasági, jóléti érdekek állnak, nem a belső elköteleződés vagy a kisebbségek felé irányuló szolidaritás. A tanulók kis hányada motivált tehát önszántából a nyelvtanulásra, inkább a szülők azok, akik szeretnék, ha megtanulna a gyerek magyarul. Ennek háttérében a külföldi munkavállalás, a továbbtanulás, és a magyar állampolgárság megszerzésének kérdése áll. Tehát a nyelv mint gazdasági erőforrás (vö. Pachné 2017) jelenik meg a magyar mint idegen nyelv oktatásban. Közepesen erős motivációs tényező az a tanárok szerint, hogy a gyerek vegyes házasságból származik, és intézményi keretek között is tanulni akarja nem domináns „anyanyelvét” is. Az az opció pedig, hogy azért tanulják a magyart a többségi nemzethez tartozók, hogy ismerjék a velük élő kisebbség nyelvét és kultúráját, vagy mert az iskola kötelezi őket, egyáltalán nem jellemző motivációs tényező a tanárok szerint.

Idézetek az interjúkból, kérdőíves válaszokból:⁵

AK3: *Vannak nagyon motivált gyerekek, de akadnak olyanok is, akik a szü-leik kérésére tanulnak.*

AK4: *A gyerekek motiváltak, hiszen Kárpátalján egyre nagyon presztízse van a magyar nyelvnek. Nyilván ennek különböző okai vannak.*

AK5: *A magyar állampolgárság miatt, általában.*

AK4: *Elég kicsi korban beléjük vésődött családon belül, hogy a jobb megél-
hetés reménységében kell tudniuk magyarul is.*

AK6: *Vannak osztályok, akik nagyon jók, motiváltak, és ukrán anyanyelvük-
höz mértén magyarokat megszegyenítően helyesen írnak, és ragoznak nekem és
nagyon aktívak, de van olyan osztály, aki nem motivált, és magyarelles, és nem
haladunk sehová velük.*

AK12: *Környezetnyelvként tanulják a magyar nyelvet. Együtt tanulnak magyar
osztálytársaikkal. A végzősöket a Magyarországon való továbbtanulás lehetősége
motiválja.... A családok a jobb megélhetés miatt Magyarországra költöznek.*

4.2. A „bemelegítő” kérdések után kérdeztem a MID-tanárokat az általuk
használt tantervekről, taneszközökről, oktatási segédanyagokról, valamint ezek
hasznosságáról. A továbbiakban *tanterv* alatt az 5–9. osztályosok számára készült
Tanterv 2014-et értem, ugyanis a kutatás lefolytatásakor nem volt más érvényes,
az oktatási minisztérium által jóváhagyott tanterv; az alsó osztályok tantervét csak
2019 elején hagyta jóvá a minisztérium.

Azok, akik 5–9. osztályokban tanítanak, három tanár kivételével, ismerik és
használják a Tanterv 2014-et. Egy MID-szakképesítéssel rendelkező tanár szerint
AK3: „*Nincs*” MID-tanterv a kárpátaljai iskolákra. Egy másik tanár a saját beval-
lása szerint önmaga készíti a tantervet és megbeszéli azt a kollégáival. Egy másik
tanár pedig azt válaszolta a kérdésre:

*Van-e (MID) tanterv? Használja-e az oktatási folyamatban? Honnan, kitől
kapta meg?*

AK1: *Az internetről töltöttem le, de könyvem is van. A Vavra Klára-tantervet.
További válaszok:*

AK2: *Van, saját szerkesztésű.*

AK4: *A II. KMF által összeállított tantervet* kaptuk meg.*

AK6: *Igen, ezt a Beregszászi Anikó, Cserniczkó István által összeállított tan-
menetet használta a kolléganő, és azt adta át nekem.*

AK12: *2014 augusztusában jóváhagyott program az ukrán oktatásügy jóvol-
tából. Letölthető. Utmutatóként magyarországi idegen nyelvű iskolák/török isko-
la/tanmenete. Igen, használom.*

⁵ Az idézeteket szó szerinti átírással, illetve a kérdőívben az adatközlő által rögzített módon/helyes-
írással közlöm.

⁶ AK= adatközlő.

Próbáltam megkeresni, de sajnos nem találtam Vavra Klára nevéhez fűződő tantervet, viszont orosz nyelvűeknek készült (orosz közvetítő nyelvet használó) magyar nyelvoktató kurzuskönyveket, nyelvkönyveket jegyez a szerző, melyeket fizetős oldalakról lehetne letölteni.

A „Mit gondol, mi a véleménye a tantervről, tanmenetről, annak felépítéséről, témáiról, nehézségéről?” kérdésre adott gyakoribb, érdekesebb válaszok:

AK2: Jò lenne, ha lenne!

AK4: A tanulók számára nehéz, ők a nulláról indulnak, és nem tudnak olyan ütemben haladni, ahogy azt a tanterv megköveteli.

AK6: Hát, szerintem elég nehéz idegen nyelvűeknek ez a tanterv, túl zsúfolt, vagy teljesen belemegy a nyelvtani részekbe. Nem sokat tanítottam még ezt, de szerintem nehéz. Olyan szintűeknek van írva, mintha anyanyelvi szinten kellene a magyart tanítani, nem pedig idegen nyelvként.

AK12: A tanmenet használható. Én a megengedett mértékben néha eltérek tőle, hozzáadok vagy elveszek. Kezdő tanároknak nagyon jó útmutató.

Megkérdeztem azt is, hogy min változtatnának a tantervben, mire helyeznék a hangsúlyt? S hogy mennyire van ebben szabad kezük, van-e lehetőség saját program összeállítására?

AK6: Inkább a beszédre, nem pedig a nyelvtani részre, a szófajokra, a helyesírásra, hogy beszélni merjenek, és én inkább arra tenném, a dialógusokra, a párbeszédre, a szövegértésre esetleg (a hangsúlyt).

AK4: A követelményeken egyszerűsíteni és egy adott témára több órát kirendelni.

AK6: Tanára válogatja. Láttad a múlt nap is összeszólalkoztunk az egyik lánnyal, hogy ő nem követi a tanmenetet, én viszont igen. Mert, ha nem is 45 percen keresztül azt a tananyagot, azt a témát követjük végig, ha látom, hogy az nekil túl bonyolult, és abszolút nem értik, akkor is én egy vezérelven alapul..., azt, azt követem, és aszerint írunk témazárókat. Én követem, nem 100%-osan, de követem.

AK4: A gyerekek tudásának megfelelően állítom össze. Fontosabbnak tartom a kezdetben a mindennapi élethez szükséges témákat átvenni.

AK12: Nagyon nagy változtatás nem szükségeltetik. Kárpátaljai szakemberek dolgozták ki. Szükség lenne 10–11. oszt. tantervre is[...] Irodalmi anyaggal bővíttem. Magyar kulturális értékekkel gazdagítom az óráimon, témáknak megfelelően.

Megjegyezte az egyik sok-sok éves tapasztalattal rendelkező tanár, hogy bár a sorrend, az átadandó tananyag tartalma, grammatikai ismeret nem a legjobb sorrendben van a tantervben, de kellő tapasztalattal ezt lehet korrigálni, azoknak pedig, akik kezdők, nagyon nagy segítség, mankó a tanterv. Erre pedig jó, megfelel.

A „Milyen segédeszközöket használ? Kérem, konkrétan nevezze meg a tankönyvet, segédanyagokat, online oldalakat, amiket használ!” kérdésre a következő válaszokat kaptam:

AK11: Kiliki a Földön tankönyvcsalád.

AK9: *MagyarOK* kurzuskönyv.

AK2: Deák Sándor: *Ucsebnjik vengerszkogo jazika I–III. Budapest, 1972; Szij Enikő: Kursz vengerszkogo jazika. Budapest, 1981 (orosz); Vavra Klára: Курс изучения венгерского языка. Prileszky Cs., Erdős J. Halló, Magyarország!*

AK1: Tankönyv.

AK4: Kiliki (*ez a tankönyvük*), *Tanuljunk magyarul is, saját készítésű feladatlapokat állítok össze. A rendelkezésre álló meglévő segédanyag kevés, így leginkább amit óráról-órára előkészíték a diákok számára.*

AK7: *Házi könyvtárban vannak helyesírási szabályzatok, régebbi és újabb kiadásokban. Gyakorlófüzeteket is sokat használom.*

AK6: *Kiliki, MagyarOk, Halló, Magyarország, meg már magyarországiakból veszek ki feladatokat.*

AK8: *Balassi-füzetek, MagyarOK.*

Online tananyagot nem igazán használnak (egy tanár kivételével), házi feladatnak is csak néha adnak a tanárok. Néhányan ódzkodnak is ettől, mások úgy vélik, hogy a gyerekek sem végeznék el az ilyen feladatokat, valamint az egyes iskolákban hiába van laptop, amit a tanár használhat, internet hozzáférés, free-wifi nincs.

AK12: *Játékos forma, szemléltetés, a modern technikai eszközök felhasználása. Sok ismétlés, párbeszédgyakorlása különböző helyzetekre.*

4.3. Az eredményességet, a tanítás hatékonyságát illetően elég pozitívak voltak a tanárok annak ellenére, hogy egyesek a segédeszközök hiányában, mások szerint a csekély óraszám, megint mások a tanulók motivátlanságában látják az eredménytelenség fő okát.

Mit lehetne tenni, hogy eredményesebb legyen? Milyen feltételek mellett lehetne eredményesebb? kérdésre adott válaszok:

AK3: *Tanterv+hozza való tankönyv.*

AK4: *Elsősorban, ha több segédanyag állna a rendelkezésre,⁷ valamint nagyon fontos lenne a megfelelő tankönyv megléte is, amit eredményesen lehetne használni. a Kilikit egyáltalán nem szeretik a gyerekek.*

AK3: *Ha nagyobb óraszámban tanulnának.*

AK12: *Nagyon eredményes. Kimagasló eredményeim is vannak. A szülők elégedettek. Többen jelentkeznék magyart tanulni, mint németet.*

Végül arra is kíváncsi voltam, hogy vannak-e magántanítványaik, felnőtteket tanítanak-e, mennyiben más a magánoktatás, mint az iskolai.

Szinte mindegyiküknek vannak magántanítványaik, és sokan a megkérdezett tanárok közül felnőttképzésben, tanfolyamokon is tanítanak. Egyesek szerint könnyebb felnőttekkel dolgozni, gyorsabban és hatékonyabban lehet haladni, míg mások szerint a felnőttek már nem olyan fogékonyak a nyelvtanulásra, mint a gyerekek, és a tanárral szembeni elvárások is nagyobbak a felnőtteknél és a magánórákon.

⁷ Az idézeteket az adatközlők írásmódja szerint, betűhűen közlöm.

AK12: (Magánórákon) Egy gyerekre összpontosul az egész figyelem. Sokkal többet tud megtanulni. Nincsenek fegyelmezési problémák, mint az órákon. A felnőttek nehezebben oldódnak, sokkal később mernek megszólalni magyar nyelven, mint a gyerekek. Nehezebben tanulnak.

Az, hogy van-e jövője Kárpátalján a magyar mint idegen nyelv oktatásának, szintén összetett kérdés. Ha az igényeket nézzük, akkor a tanárok véleménye szerint is nagy az érdeklődés, egyelőre van jövője. Ha viszont az ukrán oktatási rendszerben megkezdődött „reformokat”, drasztikus változásokat vesszük figyelembe, akkor bizonytalan a lehetősége a magyar mint idegen nyelv oktatásának a kárpátaljai iskolákban.

AK4: Mivel Kárpátalja Magyarországgal határos, így van jövője. Egyre többen az áttelepülés reményében tanulják a magyar nyelvet.

AK12: Igen is, meg nem is. Ez nagyban függ a politikai tényezőktől. Itt, Kárpátalján, minden bizonytalan.

5. Következtetések

A 2018-as kutatás tapasztalatai szerint a kárpátaljai iskolákban oktató MID-tanárok nagy részének nincs szakirányú végzettsége, de többen terveznek ilyen irányban továbbtanulni vagy a kutatás lefolytatásakor végeztek tanulmányaikat. A kárpátaljai MID-oktatás továbbra is sok sebből vérzik. A gyakorló MID-tanárokkal készült interjúk, kérdőívek (12 adatközlő) tapasztalatai szerint a Tanterv 2014 kezdetnek nagyon jó, mankót jelent a kezdő magyar mint idegen nyelv tanároknak, de a rendkívül kevés óraszám miatt (legtöbb iskolában heti maximum 2 óra) túl bonyolult a kezdő nyelvtanulók számára. A Tanterv 2014-hez mai napig nem készült el tankönyv, a *Kiliki a Földön* c. tankönyvcsaládhoz pedig nem illeszkedik, amit az 5. osztályban magyarországi gyorssegélyként kezdtek el segédanyagként alkalmazni, mivel a minisztérium tankönyvként nem ismerte azt el. A felsőbb osztályokban a tananyag átadáshoz szükséges módszertani segédeszközöket a tanár a saját kreativitására támaszkodva kell, hogy összeválogassa. Égető szükség van szakképzett magyar mint idegen nyelv tanárookra, szakirányú továbbképzésekre, nyári egyetemre. Nagyon nagy szükség lenne a speciális nyelvi környezetet, a környezetnyelvi adottságokat kreatívan „ki-” és felhasználó, az eltérő nyelvi háttérrel az oktatásba érkező tanulók igényeit figyelembe vevő kurzuskönyvekre, nyelvkönyvekre, tankönyvekre, munkafüzetekre stb. A tárgyi és személyi feltételeken kívül fontos lenne, hogy az iskolában a második idegen nyelvre tervezett óraszámok összhangban legyenek a megkövetelt kimeneti nyelvtudásszinttel és a nyelvtanulók életkori sajátosságaival. A hatékony nyelvtanulás egyik feltétele ugyanis a nagy és változatos nyelvi input (vö. Krashen 1985; Pelcz–Szita 2013: 75–90), amit heti 1-2 órában nehezen lehet kivitelezni.

A magyar mint idegen nyelv oktatásának, a megkérdezett tanárok szerint, van jövője Kárpátalján, hiszen a jelenlegi ukrainai politikai-gazdasági krízis, valamint

a magyar állam szülőföldön való boldogulást célzó pályázatai és támogatási rendszere, valamint Ukrajna számára a vízummentesség bevezetése stb. mindenképpen a magyar presztízsét növeli. Az ukránok a magyar nyelv megtanulásával új gazdasági erőforrásra tesznek szert, melyet, ha a gazdasági migráció ideiglenes, akkor Ukrajna javára fordíthatnak, valódi haszonná, gazdasági tőkévé konvertálhatnak. Ukrajnának az ukránok magyar nyelvtudásából úgy lehet haszna, hogy tulajdonképpen semmit nem tett ezért, hiszen azon kívül, hogy engedélyezte a magyar mint második idegen nyelv oktatását a kárpátaljai ukrán tannyelvű iskolákban, további kötelességeit ebben az esetben sem teljesíti: sem a személyi, sem a tárgyi feltételeit nem teremtette meg a hatékony oktatásnak – tankönyveket Magyarország adott, az első tantervet egy magán felsőoktatási intézmény szakemberei készítették, a tanárképzést a magyar állam finanszírozza. Ukrajnának tehát a magas szintű többnyelvűség biztosítása lenne érdeke és nem csak eszmei szempontból, hanem gazdasági szempontból is, nem pedig az eltűzött, és kényszeres egynyelvűsítés. A nyelvi és kulturális sokszínűség értékévé tud válni, erőforrássá konvertálható, hosszú távú fennmaradást biztosíthat. Szent István intelme pedig ma is megállja a helyét: „Az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő.”

FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK

Szakirodalom

1. BEREGSZÁSI ANIKÓ: A magyar mint idegen nyelv oktatása Kárpátalján – Elméleti kérdések és gyakorlati problémák. *THL2*, 2016, 1–2. sz. 65–69.
2. CSERNICKÓ ISTVÁN: *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. PoliPrint, Ungvár, 2012, 152.
3. CSERNICKÓ ISTVÁN (a): Nyelvtanítás kárpátaljai módra. In Mária Pisnjak (szerk.): *Kézikönyv a muravidéki kétnyelvű iskolák pedagógusai számára*. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 2013, 598–656.
4. CSERNICKÓ ISTVÁN (b): *Államok, nyelvek, államnyelvek: nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Gondolat, Budapest, 2013
5. KRASHEN, STEPHEN D.: *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. New York: Longman, 1985
6. MÁRKU ANITA: *A magyar mint idegen nyelv tanterv és alkalmazásának lehetőségei a kárpátaljai iskolákban*. Szakdolgozat. Kézirat. Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest–Beregszász, 2018, 64.
7. MÁRKU ANITA: A magyar mint (második) idegen nyelv oktatása a kárpátaljai iskolákban: tantervek. In Csernicskó István–Márku Anita (szerk.): *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V*. Ungvár, AUTDOR-SHARK, 2019, 165–179.
8. MÁRKU ANITA: A magyar mint (második) idegen nyelv oktatásának háttere Kárpátalján. *Limes*, (várható megjelenés) 2019
9. NÁDOR ORSOLYA (2017): A magyar nyelv külföldi megismertetése, vonzereje. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2017, 465–483.
10. PACHNÉ HELTAI BORBÁLA: Nyelvcseré és szezonális migráció egy többnyelvű magyarországi közösségben. Kézirat. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017

11. PELCZ KATALIN–SZITA SZILVIA: Szókincsfejlesztés a „MagyarOK” tankönyvcsalád koncepciójának tükrében. *THL2*, 2013, 1–2. sz. 75–89.
12. БЕРЕГСАСІ АНІКО: Угорська мова як (друга) іноземна у загальноосвітніх навчальних закладах Закарпаття. In Єлизавета Барань – Степан Черничко ред. *Bárány Erzsébet – Cserniczkó István, szerk. Українсько-угорські міжмовні контакти: минуле і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції. Az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai*; Національна Академія Наук України Інститут Української мови – Міністерство освіти і Науки України – Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II; Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia Ukrán Nyelvi Intézete – Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Ужгород: Поліграфцентр „Ліпа”, 2014, 82–89.

Internetes cikkek, források

1. BEREGSZÁSZIANIKÓ–BRAUN ÉVA–CSERNICSKÓ ISTVÁN (szerk.): *Tanterv 2014. A., MAGYAR NYELV TANTERV AZ ÁLTALÁNOS ISKOLÁK SZÁMÁRA (MÁSODIK IDEGEN NYELV) 5–9. osztály”. УГОРСЬКА МОВА ПРОГРАМА ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ 5–9 класи (як друга іноземна)*. 2014. <http://www.osvita-uzhgorod.gov.ua/images/metod-kab/dlj-pedagogiv/vengerska/prohrama-uhorska-mova-druha-inozemna.pdf> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.)
2. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (a): *Megszületett az Alkotmánybíróság határozata a 2012-es nyelvtörvényről*. 2018. <http://hodinkaintezet.uz.ua/megszuletett-az-alkotmanybirosag-hatarozata-2012-es-nyelvtorvenyrol/> (Utolsó letöltés: 2018. április 20.)
3. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (b): *Nem a tartalom, hanem a forma... Elmeszelte az Alkotmánybíróság a 2012-es nyelvtörvényt*. 2018. <http://hodinkaintezet.uz.ua/nem-tartalom-hanem-forma-elmesselte-az-alkotmanybirosag-2012-es-nyelvtorvenyt/> (Utolsó letöltés: 2018. március 14.)
4. Законодавство України: *Про засади державної мовної політики (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218)*. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (Дата звернення: 2018.03.14.)
5. Міністерства освіти і науки України (a): *Навчальна програма з угорської мови та читання для 3–4 класів закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/2019/01/21ugorska-mova-ta-chitannya-dlya-zzso-z-ukrainskoju-movoyu-navchannya-3-4-klas.doc> (Дата звернення: 2019.02.15.)
6. Міністерства освіти і науки України (b): *Угорська мова 1–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою*. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/31.-ugorskamova-1-4-shknavchugormovoyu.doc> (Дата звернення: 2019. 02. 15.)

Л 67 **LIMES.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ. 2020/Випуск VII/Том 2. Редакційна колегія: Ільдико Орос (головний редактор), Мелінда Орбан та Олександр Добош (відповідальні редактори) [та ін.] – Берегове–Ужгород: ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ – ТОВ «РІК-У», 2020. – 288 с. (угорською, українською та англійською мовами)

ISSN 2411-4081

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, мовознавства, педагогіки та соціальної географії.

УДК 001.89(058)

Наукове періодичне видання

LIMES

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ

2020 р.

Випуск VII

Том 2

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.**

*Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту ім. Ф.Ракоці ІІ
(протокол №1 від 10.02.2020 р.)*

Головний редактор:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Відповідальні редактори:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Редакційна колегія:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Адальберт Рац, доктор філософії з природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Віра Протопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії з галузі соціальні та поведінкові науки (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан Кормочі, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лона Лехнер, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Катерина Дудич, доктор філософії з галузі філологічні науки (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Лорант-Денеши Давід, забітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Марія Ген, кандидат біологічних наук, забітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Томаши Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Жиуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ)

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Вікторія Товтін*

КОРЕКТУРА: *Льдіко Гріца-Варцаба, Олександр Кордонець та Томаши Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДКИ: *Ласло Веждел*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опаці Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: **Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.) та ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року**

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

Шрифт «Times New Roman». Папір офсетний, щільністю 80 г/м².
Ум. друк. арк. 23,4. Формат 70x100/16. Замовл. № 2285. Тираж 300.